

N:o 242.

Af herr **C. A. Lindhagen**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

Norrlandskommitténs uppgift var bland annat att föreslå »åtgärder för att vidmakthålla och stärka den själfägande jordbrukande befolkningen i Norrland och Dalarne». Anledningen till uppdraget var, att bondehemmanen inköptes af bolag och äfven enskilda personer, icke för att där idka jordbruk, utan endast för att tillgodogöra sig skogsafkastningen.

Den förelagda uppgiften sönderföll helt naturligt i två delar: den ena att förekomma sådana förvärf som ofvan sägs och den andra att ingripa mot missförhållandena i följd af redan verkställda inköp. I förra afseendet har i anledning af kommitténs hemställan de flitigaste och farligaste köparna nämligen bolagen genom lag den 4 maj 1906 i viss mån förbjudits att göra vidare inköp. Enskilda skogsspekulanter förvärf har man däremot hitintills föreställt sig ej kunna direkt förhindra i följd af svårigheten att finna former därför. I det andra afseendet åter har problemet själfallet gällt att återvinna åt befolkningen och det allmänna så mycket som möjligt af den redan förvärfvade jorden. Utom andra åtgärder, som här kunna lämnas åsido, har därvid af kommittén uppställts såsom en första minimalfordran att åt själfständiga jordbrukare återvinna hemmanens odlade ägor, med så mycket tillbehör i skog, bete och odlingsmark, som för ett själfständigt jordbruks bestånd vore outhärligt.

För att framtvunga detta föreslog kommittén:

a) Nya föreskrifter om ägostyckning i syfte att förhindra ägostyckningar, som omintetgjorde dylika någorlunda besutna jordbruk.

b) En särskild arrendelag afsedd å ena sidan att bereda arrendatorerna på dylika hemman en mera oberoende ställning, men tillika att förhindra, att jordägarne af obenägenhet för de nya ägostyckningsbestämmelserna underlåto afhända sig jordbruket och behöllo arrendesystemet.

c) En vanhäfDSLag afsedd å ena sidan att förekomma jordbrukets vanhäfSLdande å dessa hemman, men tillika att förekomma att jordägarne af ovilja mot både ägostyckningslagen och arrendelagen, i stället för att sälja eller åtminstone utarrendera jordbruket, låt det torftigt skötas af någon rättare eller ock ligga obrukat och förfalla.

VanhäfSLdningen är afsedd att vara häfstången i systemet. Dess innehåll betyder nämligen för jordägarne förpliktelse, som innefatta verkliga och kännbara realiteter. Blott man vill, kan denna lag både skrivas och tillämpas så, att några metoder för kringgående knappast kunna uppfinnas. Reservanter inom kommittén ville till yttermera visso där bakom sätta äfven en expropriationslag, som skulle få användas både för att utbryta inägojord med tillbehör och för att komplettera äldre ägostyckningar, som skett på ett otillfredställande sätt. Kommitténs majoritet har däremot föreslagit expropriation endast för att utbryta nya odlingslägenheter.

Dessa lagstiftningar hafva föreslagits att gälla både bolag och enskilda spekulanters hemman. Visserligen möta äfven i dessa fall vissa formella svårigheter att träffa de enskilde skogsspekulanterna. Men dessa svårigheter ha äfven inför ett juridiskt åskådningssätt ansetts mera öfverkomliga än, när det gällde förvärfSförbud.

Nu har för riksdagen framlagts ett förslag till *arrendelag*. Helst borde alla dessa lagstiftningar i fråga om bolagshemman pröfvats i ett sammanhang. Ägostyckningslagen kan dock nödfallsvis komma efteråt, då nu provisoriskt förbud är 1905 utfärdats för olämpliga ägostyckningar. Likaså expropriationslagen. Men en arrendelag, som ej samtidigt åtföljes af en vanhäfDSLag, är icke tillräcklig. Den skulle därigenom lätt kunna sättas ur verket och råka i misskredit. Detta synes vederbörande ej eftertänkt, i det att arrendelagen ensam remitterades till högsta domstolen, och därom sedermera ej heller från domstolens sida gjordes någon anmärkning. Emellertid har på sistone äfven häfSLdelagen undergått förberedande handläggning och lär vara att förvänta framlagd för denna riksdag. På grund häraf föreligger anledning att närmare inlåta sig på det framlagda förslaget till arrendelag.

Grundtanken i kommitténs förslag till arrendelag var att, så vidt med ett arrende låte sig göra, bereda arrendatorn en rättsställning, jämlik

med en själfägande bondes. Arrendatorn skulle därför få en varaktig besittningsrätt samt rätt att tillita hemmanets naturtillgångar för jordbrukets upprätthållande och utveckling. Hit hörde rätt till husbehovsvirke, bete för egna kreatur, fiske till husbehof och rätt till nyodling. Och för att gifva honom ekvivalent för hvad han nödgades såsom icke jordägaren afstå ifrån vid arrendetidens slut tillades honom ersättning af jordägaren för jordförbättringar. Af enahanda grund skulle arrendatorn af jordägaren tillhandahållas nödiga byggnader jämte större reparationer.

De hufvudpunkter, hvori arrendelagen för Norrland och Dalarne enligt kommitterades förslag, skiljer sig från den allmänna arrendelagen äro i stort sett följande:

- 1) Lagen gäller för Norrland och Dalarne.
- 2) Lagen gäller endast för jord, som äges af bolag, föreningar för ekonomisk verksamhet och enskilda skogsspekulanter.
- 3) Lagen gäller endast för arrenden af själfständiga jordbruk.
- 4) Lagen tillerkänner arrendatorn:
 - a) arrenderätt på minst 20 år;
 - b) rätt till husbehovsvirke;
 - c) rätt till erforderligt bete;
 - d) rätt till fiske för husbehofvet;
 - e) rätt att af jordägaren erhålla nödiga byggnader och större reparationer;
 - f) rätt att nyodla och vid afträdet få ersättning af jordägaren för jordförbättringar.
- 5) Lagen skall i vissa afseenden äga tillämpning eller s. k. retroaktiv verkan äfven på äldre för bestämd tid ingångna arrendeafstal.

Under dessa hufvudpunkter kunna enligt min uppfattning mot den kungl. propositionen framställas nedannämnda betänkligheter:

1) *Lagens tillämplighetsområde.* Den på kommitténs förslag år 1906 antagna lagen om förvärfsförbud undantager från förbudet vissa delar af Dalarna och Gäfneborgs län. Kommitténs förslag till lagar om ingripande i förfogandet öfver redan förvärfvade hemman och således äfven förslaget till arrendelag, omfattar däremot jämväl dessa undantagna trakter. Anledningen härtill har varit, att uti nämnda trakter någon fara för ytterligare bolagsförvärf förmenats icke förefinnas, hvaremot de redan uppkomna bolagsförvärfven inom samma orter äro mycket omfattande samt kommitténs utredning rörande bolagshemmanens skötsel visa där ungefär enahanda resultat, som i öfriga delar af Norrland och Dalarna. Att arrendelagen skulle omfatta hela Dalarna och Gäfneborgs län förordades också enhälligt

af kommittén. Någon anmärkning häremot har ej heller framkommit i de afgifna utlåtandena. I det af Kungl. Maj:t till högsta domstolen remitterade lagförslaget och därefter äfven i det nu framlagda har lagens tillämplighetsområde emellertid inskränkts till samma delar af de sex norra länen, hvilka afses i förbudslagen, och detta med den korta motiveringen, att de sociala missförhållandena, hvarom här vore fråga, syntes vara inskränkta till dessa landsdelar. Huru Kungl. Maj:t kommit till denna insikt är svårt att förstå. Sakens natur såväl som norrlandskommitténs utredning visa i motsatt riktning. Någon anledning att afvika från kommittéförslaget torde således icke förefinnas.

2) *Lagen skall gälla för jord, som äges af bolag, föreningar för ekonomisk verksamhet och skogspekulanter.* Frågan är här, hur detta skall uttryckas i lagtexten. För bolag och föreningar möter härvid ingen svårighet. Vidkommande enskilda jordägare så är det äfven lätt att i lagtexten tydligt urskilja de allra flesta verkliga jordbrukarne. Det karakteristiska för skogspekulanter är nämligen att de icke hafva bo och hemvist å sina fastigheter. Förslagen föreskrifva därför att jordägare, som är mantalsskrifven å fastigheten, icke är underkastad lagen. Någon gång kan möjligen inträffa, att en skogspekulant är mantalsskrifven å sin fastighet och således undgår lagen. Men detta gör ju mindre, då det kan inträffa endast i sällsynta undantagsfall.

Svårigheten reduceras sålunda till att urskilja äfven de fall, då en ägare, fastän ej mantalsskrifven å fastigheten, dock är att hänföra till jordbrukareklassen. Kommittén går här rakt på sak och föreslår, att lagen skall gälla endast för dem, som icke äro mantalsskrifna å fastigheten och tillika uppenbarligen besitter den hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen. Propositionen går med framhållande af rättssäkerhetens intresse en annan väg och låter lagen gälla för alla enskilda ägare, som ej äro mantalsskrifna å fastigheten, men föreskrifver att befallningshafvande skall på ansökan alltid medgifva undantag, när det ej är uppenbart, att ägaren besitter det arrenderade området eller fastighet, hvaraf det utgör del, hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen.

Skillnaden är således den, att kommitténs förslag låter lagen innehålla hvad den skall innehålla samt låter tvistiga fall i vanlig ordning gå till domstol. Propositionen åter låter lagen gälla äfven för fall, som ostridigt ej skola höra under den, men öfverlämnar åt administrativ myndighet att på särskild ansökan medgifva undantag för den, som ej bör ingå under lagen.

Naturligtvis är kommitténs förslag det principiellt riktiga. Frågan gäller då, om praktiska hänsyn oundgängligen kräfver en afvikelse såsom propositionen föreslagit.

I verkligheten har man på ort och ställe utan tvifvel mycket lätt att urskilja de fall, som böra höra under lagen och dem, som ej höra dit. De händelser där fastigheten förvärfvats för spekulation på skogen äro typiska. Att hänvisa alla, som ej böra vara med, att gå till befallningshafvande vållar besvär och omkostnader samt måste lätt framkalla missnöje och misstroende mot lagen. Mången kommer ock på detta sätt att oriktigt drabbas af lagen. Tämliken svårt blir äfven för befallningshafvande att utan vidlyftigare utredning på afstånd bedöma förhållandet. Ätminstone borde man därför minska denna omgång med de af reservanter inom kommittén framhållna fall, då jorden upplåtes till någon, som med jordägaren är i den skyldskap eller det svägerlag, som enligt lag utgör jäf mot domare.

Bäst vore därför om man kunde bibehålla kommitténs utgångspunkter. Men då ovissa gränsfall obestridligen, om ock mera sällan, kunna uppstå, så vore det ju en utväg att i stället för den föreskrifna pröfningen af befallningshafvande medgifva kontrahenter, som känna sig ovissa om hvilken lag, som skall tillämpas, på förhand underställa denna fråga någon myndighet. Lämpligast synes det mig vara, att denna myndighet blir domhafvanden eventuellt med rätt för vederbörande att inom viss tid öfverklaga hans beslut. Därigenom vinnes ock den fördelen, att en civillagsbestämmelses tolkning förbehålles domaren och ej administrativ myndighet. Vidare hänvisas saken till en myndighet, som är kontrahenterna närmare till hands och bättre känner till Orts- och personförhållandena. I tveksamma fall kan domaren ock infordra upplysningar från nämnden eller uppskjuta sitt afgörande till nästa rättsförhandling, då han kan få tillfälle att erhålla personliga upplysningar af densamma.

3) *Lagen skall gälla endast för själfständiga jordbruk.* Meningen är, att arrendelagen skall afse endast dessa själfständiga bondebruk, som förvärfvats af bolag och enskilda skogsspekulanter. På ort och ställe kan aldrig eller högst sällan någon tvekan uppstå om hvad man menar. Det är de gamla bondgårdarna med egen jordbruksekonomi, som skola bibehållas och småningom återföras till själfständiga egare. Kommitténs förslag går äfven i detta fall rakt på sak och stadgar att lagen afser jord på landet af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas. Propositionen åter söker äfven här i rättssäkerhetens intresse komma till samma mål på en omväg. Det stadgas sålunda, att lagens bestämmelser skola lända till efterrättelse, när arrendet innefattar inrösningsjord till en vidd af minst två hektar. Men tillika föreskrifves, att befallningshafvande skall på ansökan alltid medgifva undantag, om det arrenderade området till beskaffenhet och omfattning icke är sådant, att själfständigt jordbruk kan idkas därå.

Samma principiella och praktiska skäl, som tala mot propositionens här ofvan under punkt 2) angifna förslag, vidlåda äfven den här omhandlade bestämmelsen. De praktiska olägenheterna komma helt visst att blifva ännu mycket större, därest propositionens stadgande i det under nämnda punkt afhandlade ämnet ej förändras till större öfverensstämmelse med kommittéförslaget. Man gör normerande för lagen något helt annat, än som ostridigt skall vara dess norm i nu förevarande punkt. Två hektar är dessutom något godtyckligt samt för litet på vissa orter och enligt hvad det blifvit sagdt ibland för mycket, hvarpå exempel lära kunna hämtas från Dalarna. En sådan lag måste vara ägnad att lätt framkalla mycket missnöje. Kommittéförslagets utgångspunkter synas därför böra helt bibehållas. Men för att undanröja den säkerligen öfverskattade betänklighet, som föranledt propositionens bestämmelse, föreslås här enahanda anordning, som ofvan under punkt 2) ifrågasatts.

4) *Arrendatorers särskilda rättigheter.* Härvid må först anmärkas att kommittén sökt i lagtextens disposition framhålla förslagets hufvudsakliga realiteter. Dessa hade därför i logisk följd hvar under sin paragraf sammanförts i början af lagen. I det förslag som framlagts för Riksdagen, är denna disposition alldeles söndersprängd. Bisakerna framträda på hufvudsakernas bekostnad och man får ingen öfversikt af hvad frågan egentligen gäller.

Propositionen tillerkänner arrendatorn, i enlighet med kommitténs förslag, en obetingad rätt till *husbehovsvirke*. Det kunde förefalla egenomligt säger kommittén att sålunda tillerkänna arrendatorn en sakrätt på område beläget utanför den arrenderade jorden. Men härvid borde erinras, yttrar kommittén vidare, att man, där sociala hänsyn därtill föranledde, naturligtvis kunde i en arrendelag bestämma, att ett hemman eller en kameralt själfständig lägenhet aldrig får utarrenderas annat än i sin helhet. Den föreslagna bestämmelsen om arrendators rätt till skog vore en partiell tillämpning af en sådan grundsats. Äfven rätten till *kreatursbete* är på enahanda sätt obetingadt tillagd arrendatorn.

Kommittéförslagets liksom propositionens bestämmelse om rätt för arrendatorn till *fiske för husbehovet*, uppgifver däremot alldeles utan angifvet skäl förenämnda grundsats. Fiskerätten är begränsad till det lilla vattenområde, som tilläfsventyrs kan gå upp till de utarrenderade ägora. Men man måste väl tillse att, såsom meningen är, arrendatorn erhåller rätt till husbehovsfiske i det till hemmanet hörande fiskevattnet. Tillika omgärdar förslaget här trävaruindustriens eventuella nit för fiskodlingen med större rättsskydd, än som förunnas andra mera nitiska fiskodlare.

Detta är väl knappast af förhållandena påkalladt, utan synes äfven i detta fall, saken få bero på föreskrift af befallningshafvande.

I detta sammanhang må erinras, att stort förfång på flera sätt onödigtvis eller genom egenmäktiga åtgärder mångenstädes tillskyndas jordbruket genom *flottning*. Och i arrendekontrakten föreskrifves ofta, att arrendatorn ej äger påfordra någon ersättning härför. I dylika fall står arrendatorn fullkomligt rättslös. En arrendator borde ej få genom kontrakt afhändas i flottningsförfatningarna föreskrifven rätt till ersättning för skada i följd af flottning.

Hvad här ofvan först sagts om fiskerätten gäller äfven om arrendatorns rätt att verkställa *nyodling*. Denna rätt återfinnes i propositionens 21 §, under det retten att få ersättning för nyodling, som förutsätter den förra, lösryckt förutskickats redan i 11 §.

Bestämmelsen om rätt till nyodling är en af de viktigaste i arrendelagen, men kommer med kommitténs och propositionens förslag helt visst att i de flesta fall stanna på papperet särskildt i följd af arrendatorns rätt att vid arrendets afträdande erhålla ersättning för nyodling. Lagen kan göras betydelslös genom att endast vissa egor eller blott de odlade egorna utarrenderas. Kommittén anmärker själf i annat sammanhang, att bolagens benägenhet att utarrendera endast inägorna kommer sannolikt att ökas i följd af nämnda stadgande. Reservanter inom kommittén påyrkade därför en effektiv lagstiftning. Det till högsta domstolen remitterade förslaget upptar kommittémajoritetens förslag utan vidare yttrande i ärendet. Två justitieråd göra enahanda anmärkning som kommittén själf gjort, men åberopar bland annat detta såsom stöd för den meningen, att jordägaren bör befrias från ovillkorlig ersättningsplikt för nyodling. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet medgifver slutligen nuvarande justitieministern utan omsvep, att stadgandet om rätt för arrendatorn till ersättning af angifna skäl icke syntes äga någon större betydelse.

I kommittébetänkandet är emellertid en genomgående grundsats, att odlingsjord ej må af bolagen undanhållas hugade odlare. Därför har förslagits: att genom expropriation utbryta odlingsjord, att vid ägostyckning inägojord skall åtföljas af odlingsmark och att, då ägostyckning ej sker eller ägostyckadt område ej försäljes, arrendatorn i stället skall få rätt att odla på lämpliga ställen. Talrika förslag ha också såsom svar på kommitténs frågor inkommit därom, att bolagen måtte åläggas nyodlingsskyldighet. Ett förverkligande i viss mån äfven af denna tanke innefattas just i ovillkorlig rätt för arrendator att nyodla. Och då slutligen lagförslaget förklarar villkor, som strider mot lagen vara utan verkan, så är det ju blott en tillämpning af denna grundsats, om man ser till att jordägaren

ej genom affattningen af själfva upplåtelsen söker omintetgöra ifrågavarande arrendatorn tillförsäkrade fördel. Lagen synes således, på sätt reservanter inom kommittén förordat, böra affattas så, att arrendatorn verkligen kommer i åtnjutande af odlingsrätten och ersättningen därför oafsedt formuleringen af själfva arrendeaftalet.

För att göra odlingsrätten och ersättningen därför om möjligt ännu mera illusorisk har i den nu framlagda propositionen tillagts, att nyodling ej utan jordägarens medgifvande finge verkställas å mark, därå finnes ståndskog. Denna bestämmelse har tillkommit på hemställan af ledamöter i högsta domstolen, att arrendator måtte fränkännas rätt att utan jordägarnes samtycke odla skogbärande mark. Detta strider dock helt och hållet mot principerna för alla de af norrlandskommittén framlagda lagförslagen, hvilka som sagdt bygga på den grundsatsen att odlingspolitik går före skogspolitik. Meningen är ju att arrendatorn bör få odla den fruktbaraste och bäst belägna jorden. Oftast lär väl någon skog växa på en dylik odlingslägenhet, om den består af fast mark. Och då uppstår städse frågan, hvad som är ståndskog och om tillvaron exempelvis af ett enda större träd på ett markområde skall utgöra ett hinder för dess uppodling. Det lär för öfrigt ej blifva så stora områden, som en fattig arrendator förmår att uppodla.

Kommittén föreslog, att jordägaren skulle vidkännas *kostnaden för till- och afträdessyn*, hvilket ansågs billigt med hänsyn till ifrågavarande bolagsarrendens natur. Tre ledamöter i högsta domstolen anmärkte, att det vore med rättvisa och billighet mera öfverensstämmande, att jordägaren och arrendatorn såsom föreskrifvits i den allmänna arrendelagen gemensamt vidkändes denna kostnad. Till denna anmärkning har tagits hänsyn i propositionen. Då emellertid kommitténs hemställan grundar sig på reell och propositionens förslag på formell rättvisa, så bör, synes det, kommitténs hemställan äga företräde.

5) *Lagens retroaktiva verkan*. På orter, där arrendatorerna ej hafva några kontrakt eller kontrakten gälla för kort tid, skulle arrendatorerna, om allt i öfrigt går väl, tämligen snart få komma i åtnjutande af lagens fördelar. I trakter åter, där arrendatorerna ha kontrakt på längre tid, blefve så icke förhållandet, om den formelt juridiska uppfattningen finge råda. Detta skulle dock strida mot grundsatserna i hela den af kommittén föreslagna lagstiftningen. Denna bygger nämligen på den uppfattningen, att ifrågavarande jordägare, som köpt hemmanen endast för skogens skull, ur social synpunkt ej ha därmed förvärfvat någon rätt att nedlägga jordbruket och hålla dem, som skola lefva däraf, nere i fattigdom och beroende. En dylik rätt kan sålunda icke heller förvärfvas för en af

sevärd tid framåt genom att jordägaren före arrendelagens tillkomst medelst kontrakt bundit arrendatorerna vid arrendet under en sådan tid. Det är ju också för den nu levande generationen af arrendatorer lagen är afsedd, då man hoppas att arrendena sedan skola vara försvunna.

Kommittén föreslog därför, att lagens bestämmelser om befogenhet för arrendator att efter fem år uppsäga kontraktet, om rätt för honom att nyodla och få ersättning vid afträdet för nyodling och jordförbättringar samt om de fall, i hvilka arrende är förverkadt, skulle äga tillämpning äfven på äldre för bestämd tid ingångna aftal. Majoriteten (fyra ledamöter) begränsade dock denna tillämpning endast till aftal, som upprättats efter den 1 januari 1904. Tre ledamöter hemställde, att förenämnda bestämmelser skulle gälla för alla på bestämd tid avslutade arrenden, som upprättats före det lagen träder i kraft. Och fyra ledamöter motsatte sig, att lagen erhöll någon som helst återverkan på äldre arrenden, hvilket de funne stridande mot gällande rättsgrundsatser.

I det till högsta domstolen remitterade förslaget har kommitténs uppfattning utan vidare affärdats »såsom innebärande en retroaktiv tillämpning af lagen». Något försök synes sålunda ej ens vara gjordt att sätta sig in i den tanke, som uppburit förslaget, eller att taga hänsyn till de undantagsförhållanden, som det gäller att här reglera. Propositionen har upptagit det remitterade förslagets bestämmelse, hvilken af ofvan anförda skäl dock ej synes böra godkännas.

Ofvan har framhållits, att häfdelagen vore bland annat en betingelse för att arrendelagen ej skulle åsidosättas samt att jordägarne ej skulle i stället för att utarrendera jordbruket låta det helt förfalla eller nödtorftigt skötas af någon rättare eller annan tjänare. Emellertid kan inträffa, att sådan anställd person af jordägaren tillhålls att sköta jordbruket så, att häfdelagen ej öfverträdes, under det brukaren af gården i alla fall genom formen för anställningen hållas nere i beroende och ej får åtnjuta arrendelagens förmåner. Det förspörjes ock, att bolagen på ett och annat håll redan börjat inrätta sig på det sätt, att de ej utarrendera jordbruket utan anställa någon person att förestå detsamma. Man kan därför, synes det mig, ej undgå att allvarligt öfverväga, om ej detta så gärna först som sist bör i lagen förkommas. Så skulle ske om den person som sålunda anställs, förklaras skola i och med anställningen anses såsom arrendator och åtnjuta dennes rättigheter enligt lagen i nära öfverensstämmelse med stadgandet i 1 § 2 mom. om arrendator, som ej fått skriftligt kontrakt.

På grund af hvad sålunda anförts och under erinran, att ifrågavarande lagstiftning i stort sedt är afsedd att gälla för en helt visst öfvergående utvecklingsperiod, får jag hemställa:

att i propositionen n:o 10 rörande arrendelag för Norrland och Dalarna måtte af Riksdagen beslutas följande ändringar:

- 1:o) att lagen skall omfatta Dalarna och Gäfleborgs län i deras helhet;
- 2:o) att de särskilda jordägarne, hvilka lagen afser att träffa, måtte betecknas i närmare öfverensstämmelse med norrlandskommitténs förslag;
- 3:o) att så ock måtte ske med omfattningen af de jordbruk, som skola falla under lagen;
- 4:o) att i afseende å arrendatorns rättigheter:

- a) 23 § må erhålla följande lydelse: »Där den arrenderade jorden utgör allenast en del af en fastighet vare arrendatorn berättigad att till husbehof begagna den rätt till fiske, som hör till den öfriga delen af fastigheten. Ej må arrendator förbjudas att för husbehof nyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden, och ej heller afhändas rätt till laga ersättning för skada, som må uppkomma genom flottning.»
- b) 21 § 1 mom. må erhålla följande lydelse: »Arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling. Är upplåtelsen inskränkt till fastighetens odlade mark eller till mark, hvarå ej erbjuder sig lönande tillfälle till odlingsarbete eller har arrendatorn där utfört den odling, som skäligen kan ifrågakomma, vare han berättigad att till odling intaga äfven annan fastighet tillhörande mark, som ej förut blifvit till annan för verkligt brukande upplåten; skolande område, hvarå odling sålunda påbörjats och sedan bringas till utförande i alla afseenden anses inbegripet i arrendet och förty ej få af jordägaren till annan upplåtas. Utan jordägarens tillstånd må arrendatorn ej å fastigheten svedja eller verkställa bränning af jord.»

- c) 17 § 1 mom. erhålla följande lydelse: »Kostnaden för tillträdessyn och för afträdessyn skall jordägaren vidkännas; dock att, när afträdessyn föranledts däraf, att arrendatorn jämlikt 3 § uppsagt arrendet före arrendetidens slut, arrendatorn skall gälda halfva synekostnaden. Kostnaden för särskild syn skall gäldas enligt de i 21 kap. 3 § rättegångsbalken för kostnad i rättegång stadgade grunder»;
- 5:o) att lagen i angifna afseenden erhåller retroaktiv verkan på äldre för bestämd tid ingångna kontrakt; samt
- 6:o) att lagen vinner tillämpning äfven i det fall, att jordägaren sätter någon att såsom hans enskilda tjänare sköta jordbruket.

Stockholm den 10 april 1907.

Carl Lindhagen.
